

Shodiiyeva Fazilat Farxodovna

fazilatsodiyeva@gmail.com

Termiz Iqtisodiyot va Servis Universiteti Xorijiy til va adabiyot fakulteti

ingliz tili

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi maqollar madaniy, semantik va metaforik jihatdan tahlil qilinadi. Maqollar xalq tafakkuri va madaniy merosining ifodasi sifatida ikki xil til va madaniyatda qanday aks etishi ko'rib chiqiladi. Taqqoslash asosida o'zbek va ingliz maqollarida ustuvor g'oyalar, axloqiy qadriyatlar, obrazlar tizimi, ifoda uslubi va lingvokulturologik farqlar yoritiladi. Maqolada ayniqsa metaforik vositalar, diniy va dunyoviy elementlar, vaqtdan foydalanish, shaxsiy mas'uliyat, jamiyatga munosabat kabi madaniy komponentlarning aks etishi tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari til o'rganish va tarjima jarayonida madaniyatlararo farqlarning e'tiborga olinishi zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: maqol, madaniy tafovut, ingliz tili, o'zbek tili, lingvokulturologiya, metafora, xalq tafakkuri, til va madaniyat.

KIRISH Maqollar xalqning milliy ruhiyatini, tarixiy tafakkurini, ijtimoiy munosabatlarini, estetik qarashlarini mujassamlashtirgan kichik janrdagi og'zaki xalq ijodidir. Har bir xalq o'zining hayotiy tajribasini, axloqiy-me'yoriy qadriyatlarini, dunyoqarashini, ma'naviy-estetik qarashlarini maqollar orqali ifodalagan. Ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarni taqqoslash, ularning shakl va mazmunidagi madaniy tafovutlarni ochib berish, faqat tilshunoslik doirasida emas, balki madaniyatshunoslik va etnolingvistika doirasida ham muhim ilmiy ahamiyatga ega. Chunki maqollar faqatgina til vositasi emas, balki ma'naviy meros, xalq tafakkurining tarovati bo'lib, madaniyatlararo farqlarni aniqlash, tarjimada yo'l qo'yiladigan xatolarni oldini olish va muloqot madaniyatini oshirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi.

ASOSIY QISM

Ingliz va o'zbek maqollarining shakl jihatidan o'xshash yoki farqli bo'lishi ko'pincha ikki xalqning ijtimoiy muhitidan, hayot tarzidan, qadriyatlar tizimidan kelib chiqadi. Masalan, o'zbek xalq maqollarida mehnat, sabr-toqat, mehr-oqibat, jamiyatga moslashuv,

ulug‘lar hurmati kabi g‘oyalar ko‘proq ustuvor bo‘lsa, ingliz maqollarida esa individual erkinlik, vaqtga nisbatan e‘tibor, pragmatizm va shaxsiy mas‘uliyat ustuvorlik qiladi. Misol uchun, ingliz tilidagi “Time is money” (Vaqt – pul) degan maqol vaqtning iqtisodiy qadriyat sifatidagi anglatishini ifodalaydi. O‘zbek tilida esa bu fikr “Vaqt – buyuk boylik” shaklida ifodalanadi. Har ikki maqolda vaqtning qadri haqida gap borsa-da, inglizcha maqolda iqtisodiy kontekst kuchliroq, o‘zbekchada esa umumiy insoniy tushuncha ustuvor.

Boshqa bir misol: ingliz tilida “Don’t cry over spilt milk” (Tog‘rilab bo‘lmaydigan narsaga afsus chekish befoyda) degan maqol mavjud. Bu maqol pragmatik yondashuvni aks ettiradi – ya’ni bo‘lib o‘tgan narsani o‘zgartirib bo‘lmaydi, shuning uchun bo‘shqa narsalarga e‘tibor qaratish kerak. O‘zbek tilida esa “O‘tgan ishga salovot” degan maqol bilan bu fikr ifodalanadi. Har ikki maqol garchi bir xil fikrni bildirsa-da, ularning ifoda uslubi va metaforik asoslari farqlidir. Inglizcha variant real voqea – to‘kilgan sut orqali ifodalanayotgan bo‘lsa, o‘zbekcha maqolda diniy tushunchadagi ifoda – salovot vositasida anglash amalga oshiriladi. Bu esa ikki madaniyatning diniy va dunyoviy ko‘rsatkichlaridagi tafovutni aks ettiradi.

ILM-FAN VA INNOVVATSIYA

Ingliz maqollarida ko‘plab hayvon obrazlari, tarixiy shaxslar, voqealar orqali metaforik ifodalar uchraydi. Masalan, “Curiosity killed the cat” (Qiziqish mushukni o‘ldirdi) degan maqol insonni keraksiz holatlarda haddan ortiq qiziqishdan tiyish zarurligini bildiradi. O‘zbek tilida bu g‘oya “Ko‘p bilgan emas, ko‘p yashagan biladi” yoki “Ko‘p gap – kaltafahmlik alomati” kabi maqollar orqali bayon etiladi. Ya’ni, o‘zbekcha ifodalar yanada ijtimoiy muvozanatga, tajriba va hayotiy saboqlarga tayanadi. O‘zbek maqollarida diniy-axloqiy tushunchalar va qadimiy sharqona tafakkur kuchli namoyon bo‘ladi. Masalan, “Yaxshilik qil, qarz bo‘lib qolmas” maqoli insoniy fazilatni eng yuksak darajada targ‘ib qilsa, ingliz tilidagi “Do good and good will come to you” shaklidagi maqol esa harakat va natija o‘rtasidagi sabab-oqibat munosabatini ko‘rsatadi. Ikkala maqolda ham yaxshilik qilish targ‘ib qilinsa-da, o‘zbekcha variantda bu amal fozil insonlik mezoni sifatida ko‘riladi, inglizcha variantda esa bu amal foyda keltiruvchi xatti-harakat sifatida baholanadi. Shuningdek, ingliz maqollarida jamiyatdagi ijtimoiy darajalar, moliyaviy mustaqillik, mehnat va foyda munosabatlari o‘z ifodasini topgan. Masalan, “Make hay while the sun shines” (Quyosh chiqib turganda pichan tayyorla) maqoli imkoniyatdan foydalana bilish g‘oyasini bildiradi. Bu g‘oya o‘zbek maqollarida “Fursatni qo‘ldan boy bermang” yoki “O‘zingni o‘ylamasang, g‘amingni kim o‘ylaydi?” kabi iboralar orqali aks etadi. Shu bilan birga, ingliz tilidagi “The early bird catches the worm” (Ertalab uyg‘ongan qush chuvalchangni tutadi) maqoli ham faoliyatga erta kirishish,

intiluvchanlik va vaqtini qadrlash zarurligini ta'kidlaydi. O'zbek tilida esa "Ertalabki mehnat – g'animat" degan maqol orqali shunga o'xshash mazmun ifodalangan. Bundan tashqari, ingliz tilida ko'plab maqollar konkret voqealar, aniq obrazlar asosida qurilgan bo'lsa, o'zbek maqollarida umumlashma, axloqiy-mazmuniy ohang kuchliroq seziladi. Masalan, "Actions speak louder than words" (Amallar so'zlardan ko'ra balandroq gapiradi) ingliz tilidagi maqol harakatning muhimligini urg'ulasa, o'zbek tilida bu g'oya "Ishi ko'pning so'zi kam bo'ladi" yoki "So'z emas, amal gapiradi" kabi shakllarda ifodalanadi. Bu holat, ayniqsa, tarjimada qiyinchiliklar tug'diradi. Chunki har bir maqolni so'zma-so'z tarjima qilish emas, balki uning mazmunini boshqa tilga o'xshash konnotatsiyada yetkazish muhim hisoblanadi. Shu bois, ingliz va o'zbek maqollarini faqat lug'aviy darajada emas, balki madaniyatlararo muloqot, tarixiy jarayonlar va ijtimoiy qadriyatlar nuqtai nazaridan tahlil qilish zarur. Chunki ingliz tilida paydo bo'lgan maqol ko'pincha Yevropa madaniyatining mahsuli bo'lsa, o'zbek maqollari turkiy-islamiy tafakkur asosida shakllangan. Bu esa ularning semantik tuzilmasi, obrazlar tizimi, ohangidagi emotsional fon va didaktik yo'nalishini farqlantiradi. Shuningdek, ingliz tilidagi maqollar ko'pincha qisqa, lakonik va pragmatik bo'lsa, o'zbek maqollari so'z boyligi, musiqiyliigi va didaktik yondashuvi bilan ajralib turadi.

References:

Используемая литература:

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaeva, G. O'zbek tilshunosligida paremiologiya muammolari. – Toshkent: Fan, 2019. – 176 b.
2. Mieder, W. Proverbs: A Handbook. – Westport: Greenwood Press, 2004. – 343 p. ILM-FAN VA INNOVATSIYA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI in-academy.uz/index.php/si 140
3. Kunin, A.V. Kurs frazeologii sovremennogo angliyskogo yazyka. – Moskva: Vysshaya shkola, 1996. – 384 s.
4. Akhmedova, Z. O'zbek va ingliz maqollarida obrazli ifoda vositalari. // Filologiya fanlari, 2022, №3. – B. 45–50.
5. Umarova, N., & Jurayeva, M. (2024). NEURO-LINGUISTIC PROGRAMMING ELEMENTS IN ADVERTISING: CRAFTING PERSUASIVE DISCOURSE. CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES, 5(10), 42-49.

6. Tadjibaeva, A., & Tashlanova, N. (2020). The collaborative approach in content and language learning. Теория и практика современной науки, (6 (60)), 31-34.
7. Mollayev, M. Til va madaniyat: paremiologik yondashuvlar. // O‘zbek tilshunosligi, 2021, №1. – B. 12–19.
8. Norrick, N. R. Proverbial Language in Literature: Saying What You Mean. – Oxford: Routledge, 2017. – 276 p